

İLKESİZ ETİĞİN ÖZNESİ

Erdem ÇİFTÇİ*

ÖZET

Bu yazıda Rorty'nin nasıl bir özne kurgusuna sahip olduğu açıklanmaya çalışılarak, özneye yaklaşımının ne türden bir ahlak anlayışına eşlik ettiği ele alınıp tartışılmaktadır. Rorty, anlam evrenini Arşimetçi bir sıfır noktasından kuran, dışındaki her şeyi tartışma konusu yapabilirken kendisi sorgulanamayan, deneyime girmeyen ama onun koşulu olan aşkın özne tasarımına yabancı, 'kendi evinde bile hükümran olamayan' bir özne düşünmektedir. Bu özne, kendini yaratan, biçimlendiren ama bunu evrensel bir akıla ya da ölçüte göre yapmayan, hiyerarşik bir yapısı olmayan, şiirsel, oyuncu, çoklu bir öznedir. Nietzsche'nin geçmişini, 'onu böyle istedim'e (thus I willed it) dönüştüren, Freud'un bilinçdışı bir diyalog ortağı haline getiren yaklaşımlarını pragmatist bir tavırla, kendini biçimlendiren (self-shaping) bir özne anlayışında kullanmaktadır Rorty.

Anahtar Sözcükler: özne, merkezsizleştirme, kendini-biçimlendirme, bilinçdışı

ABSTRACT

This article attempts to explain Rorty's concept of the subject and investigates the nature of morality that must accompany such a construction of the concept. In contrast to the subject who acquires his sense of the world from an Archimedean point and who conditions experience although cannot himself be experienced, Rorty imagines a subject who is 'not sovereign even at his home'. Such a subject who creates and shapes itself, not in accordance with a universal reason or criterion, is poetical, playful, and plural and does not display a hierarchical structure. In conceiving this pragmatically self-shaping subject, Rorty makes use of the Nietzschean transformation of the past into a 'thus I willed it' and the Freudian theory of the unconscious as a conversational partner.

Key Words: Subject, decentering, self-shaping,

---

*Mersin Üniversitesi Felsefe Bölümü.

unconscious

Rorty'nin Descartes sonrası, hakikatin ölçütünü kendisinden vermeyen bir özne anlayışına katkısı ne kadardır? Öncelikle laik bir özne tasarımılamaktadır Rorty. İnsanı, burada ve şimdinin olanca yalınlığı ve sıradanlığıyla anlamaya çalışır. Onun tüysüz bir hayvan olarak tarihsel gelişim içinde oluşmuş karmaşık bir maymun olduğunu hatırlatarak ya da unutmuyarak bu karmaşıklığın, düşünceye yol açan karmaşıklığın, hayvanla arasında özsel bir ayırım gibi kurgulanmasını Yunana özgü bir yanlışlık olarak görüp hemcinslerimizle aramızda varsaydığımız (düşünebilen, rasyonel varlıklar olma bakımından) ortaklığın yanlış bir başlangıç olduğuna dikkat çeker. Özne burada, bu dünyada ve zamanda uzun bir evrim sürecinde oluşmuş tarihsel bir gerçekliktir; yarın neye dönüşeceği, nasıl bir karmaşık yapıya bürüneceği bilebileceğimiz bir şey değildir.

Eğer aramızda rasyonel olma türünden bir ortaklık yoksa ya da bu ortaklık fikri bir tasarımdan ibaretse nasıl olup da birlikte harekete geçebileceğiz? Bizi ortak eyleme, iyiye sevk edecek önermelerin temellendiği yer neresi olacak? Hiç kimsenin doğruluğundan şüphe etmeyeceği doğru eylemlerimiz kime ve ne adına seslenecek? Ortak bir özümüz olmadan doğru yaptığımızı nasıl bileceğiz? Bu soruların sorulabilmesi, böyle sorulabilmesi varolan özne kurgusundan vazgeçmeden olanaklıdır kuşkusuz. 'Biz' dediğimizde, ortak akılda temellenmemiş bir biz neye karşılık gelir?

Rorty, kendine yeter, mutlak bir ben kurgusunun yerine, yaşam içine oluşmuş kurulmuş bir benlik fikrinin Freud'la güçlü bir yandaş bulunduğunu düşünür. Freud'un vicdanın sesini ailenin ya da toplumun içselleşmiş sesi olduğu türünden bir iddiada bulunmuş olsaydı, bunun Platon'un *Devlet*'inde ya da Hobbes'ta bir şekilde dillendirilmiş bir fikir olacağını, onda yeni olanın vicdanın oluşumuna katılan şeyler hakkında verdiği ayrıntılar, suçluluk, şiddetli endişe gibi duyguların neden belli

somut durumlarda ortaya çıkışına dair yaptığı açıklamalarda yattığını belirtir.¹ Freud ona göre, vicdani yetişme tarzımızın rastlantısallığının kökenlerine dek izleyerek, özneyi tanrısallığından arındırmıştı.

Rorty, Platoncu ve Kantçı ahlâk anlayışlarının ya da ahlâk felsefelerinin özne merkezli bakışlarını analiz eder. Kant özneye saf, içsel bir belirlenim alanı açmak için onu dışarısından, zamansal ve mekânsal bir belirlenim alanından çıkarıp, salt ‘insani’ bir alana çekip, dışarısı ve içerisi ayrımını, ahlâkla ve bilgiyle ilgili olan ayrımını ileri sürer. Doğayla hiçbir ilgisi olmayan bu özgürlük alanında özne, pratik aklın buyrukları altındadır. Görevin (*duty, Pflicht*) zıttı, arzu yetisinin duyumlara bağlılığını gösteren eğilim (*inclination, Neigung*), istemenin heteronomisinin kaynağıdır.² Öznenin bir ayağı kendiliğinden, yalnızca gereksinimlerini doyurmak için dışarıdayken diğer ayağı sadece kendi uğruna amaçların peşinde koşulduğu içeridedir. Böylesi bir yaklaşımda özne, kendi öz iradesine dayanarak eninde sonunda çelişkilerini aşıp, hükümlerliğini ispatlayacağı hiyerarşik bir yapıya sahiptir.

Rorty, Freud’la birlikte, sıradan insana verilen bir teselli olarak görülebilecek böylesi bir ahlâğın mutlaklığına inanmaz, ama bu yaklaşımın öznenin dünyayla başa çıkma stratejilerinden birisi olduğunu da inkar etmez; bu dünyadaki olumsuzlıklardan birisidir o sadece.

Rorty, *Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma* adlı eserinde *Benin Olumsuzluğu* başlığı altında Larkin’in şiiri üzerinden şiirle felsefe arasındaki gerilime dikkat çeker; ‘olumsallığın tanınmasıyla öz-yaratıma ulaşma yolundaki bir çaba ile olumsuzluğun aşılmasıyla evrenselliğe ulaşma yolundaki bir çaba arasındaki gerilimin’ hatırlatılmasıdır bu.³ Kişinin salt kendine ait olan, üzerine vurulmuş kör damgayı (*blind impress*), bütün bir insanlığın paylaştığı şey olma anlamında evrenselle karşılaştırabilmesi, ‘ölümün görüldüğü o yeşil gecede’ beyhude bir çaba olacaktır, çünkü muhasebeyi yapan ölmektedir artık. Süreklilikle, süreksizlik arasında bir gerilimdir bu. Süreklilik, insanı kendi dışında

1 Richard Rorty, *Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma*, çev. Mehmet Küçük, Alev Türker, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995), 61.

2 Howard Caygill, *A Kant Dictionary*, (Blakwell Publishing, 1995), 253.

3 Rorty, *Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma*, 53-4.

duran bir hakikatle, kendi 'hayvani doğasına' ait olmayan, yüce bir doğruyla ilişkiye sokarak, ölenin kendine ait sandığı niteliklerin kökenine, 'anavatanına' gidip, onlarda evrensel bir nitelik görerek mümkün olur. Kişi ancak böylesi bir bilmeyele tatmin olabilir. Buna karşın dilin, hakikatin temsil aracı olarak görülmediği, bütün insanların anlamını veren bir bağlamın olanaksızlığına inanan bir yaklaşımda (Nietzsche) metafor, kendinin bilgisinin öz-yaratımı, kişinin kendi olma sürecini kendi eliyle anlatmasıdır. Bu bir keşif değil, yaratma, icat etme sürecidir. Şairin kendi öyküsünü, daha önceden aşına olunmayan sözcüklerle ifade edebilme, anlatabilme becerisiyle gerçekleşir. Kişi geçmişini, 'onu böyle istedim' (*thus I willed it*) haline getirme mücadelesinde, kendi dışında sabit, büyük bir hakikatle ilişki kurmak yerine, bir kendini aşma, altetme (*self-overcoming*) çabasıdır. Yetişkin adam, çocukluğunu ailesinin, akrabalarının, arkadaşlarının, öğretmenlerinin bilmediği, tahmin edemediği bir tarzda betimlemenin yolunu bularak 'kör damganın anavatanına' gitmeye çalışır. İz sürme süreci, keşfin aksine yaratma sürecidir. Oysa Kant, Romantiklerin şiirsel imgelemi benliğe özsel sayma girişimlerine benzemeyen bir tarzda, ahlâki bilinci, fenomenler dünyasının zamansal ve mekânsal zorunlu bağıntılarının dışına çıkarıp içsel bir derinliği, dışsal bir hakikatin yerine koymaya çalışıyordu ahlâk alanında. Rorty, Kant'ın bizi hepimizde ortak olan bir akılla, kör, olumsal bir duygusal alan olarak ikiye bölme çabasına karşın, Freud'un 'rasyonelliği olumsuzlukları başka olumsuzluklarla uyumlandıran bir mekanizma olarak' ele alışını önemser.⁴ Bu yaklaşım bize bilimle, şiiri, ahlâkla, basireti ayrı, zıt yetilerin ürünleri olarak görmek yerine farklı uyarlanım (adaptasyon) tarzları olarak anlamamızı sağlar. Akli merkezi bir yeti, merkezi bir benlik olarak görmek zorunda değildir. Freud'un bize yeni bir sözcük dağarı önerdiğini düşünmektedir Rorty. Eylemlerimizi bazı genel ilkelere, formlara uydurmamız gerektiği iddiasının aksine tikele dönerek, şimdiki tikel durumu, geçmiş tikel durumlarla karşılaştırmamız gerektiğini aktarır. "Freud, ancak geçmişimizdeki bazı hayati özel olumsuzlukları yakalayıp alıkoyabildiğimiz takdirde kendimizi kayda değer bir şey yapabileceğimizi, saygı duyabileceğimiz şimdinin benliklerini yaratabileceğimizi düşünür. Freud bize, yapmakta olduğumuz ya da

4 Rorty, *Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma*, 63.

yapıyor olduğumuzu düşündüğümüz şeyi, örneğin geçmişte belli otorite-figürlerine gösterdiğimiz reaksiyonlar bazında ya da çocukluğumuzda bize dayatılan davranış grupları bazında yorumlamayı öğretmiştir. Kendi kendini yaratmadaki başarımıza, özel bir geçmişten kurtulma yeteneğimize dair özel anlatılar—deyim yerindeyse vaka hikâyeleri—dokuyarak kendimizle övünmemizi önermiştir. Freud, kendimize, evrensel standartlara uygun yaşamadaki başarısızlığımızdan ziyade bu geçmişten kurtulmadaki başarısızlığımızdan ötürü lanet okumamızı önerir.”⁵ Ahlâkçılık da, romantizm de kendi bireysel tarihlerimizle kurduğumuz ilişki türlerinden sadece birisidirler. Birbirlerinin rakipleri ya da dostları değildirler. Bizim de bu iki tarz arasında seçim yapabilecek bir özel yetimiz, geliştirilmeyi bekleyen içkin bir doğamız yoktur ama yaratıcı bir bilinçdışımız vardır. Bir kopya ya da türemiş bir hakikat olmak istemeyen bizlerin, sahip olduğu bilinçdışı bir ihtiyacımız vardır. Kullandığımız metafor örgüsüyle nasıl bir şiir olarak okunacağımızı, bu ihtiyacı giderme biçimlerimiz belirler. Eskisi gibi gerçek doğamızın ne olduğu, aslında ne olduğumuz türünden sorulardan kurtulmaya başladığımızı, ne rasyonel ne de zalim bir hayvan olmak yerine kendi kendini biçimlendiren (*self-shaping*) bir hayvan olduğumuz fikrine ulaşırız.⁶

Rorty, Freud’un ahlâki düşünme hakkındaki görüşlerini “*Freud ve Ahlâki Düşünce*” adlı makalesinde ayrıntılı bir şekilde ele alır. Freud’un kendisini Kopernikus ve Darwin’le birlikte ‘merkezsizleştirme’ (*decentering*) düşüncesi hareketinin bir parçası olarak gördüğünü belirtir.⁷ ‘Kendi evinde bile efendi olamayan ben’ tasarımıyla, Kopernikus’un evrenin merkezinden çıkararak görüşünü ve Darwin’in insanın göz ardı edilemez hayvani doğasının keşfini haklı olarak birlikte düşünür Freud. Doğanın Kopernikus ve Newton’la birlikte mekanikleşmesi artık onun insana nasıl yaşaması konusunda bir şey söylememesi anlamına geliyordu. Kendisini zihnin Newton’ı olarak gören Hume, ideaların ve izlenimlerin (*impression*) ilinekler değil,

5 A.g.e., 64.

6 Richard Rorty, ‘Freud and Moral Reflection’, *Essays on Heidegger and Others Vol:2* içinde, (New York: Cambridge University Press, 1991), 169-70.

7 a.g.e., 143.

zihinsel yasalarla düzenlenmelerinin beni oluşturduğu zihinsel atomlar (*mental atoms*) olduklarını düşünür. Rorty'e göre Freud'un farkı, mekanikleşmeyi zihne doğru genişletebilecek yollar bulma fırsatını verme açısından ahlâki bilinçle ilişkilendirilebilir bir görüşü olmasıdır.⁸ Rorty, Freud'un ahlâki sorumluluğun kaynağını özümüz ya da genel bir insan doğasını bilmekle mümkün olmadığını, aksine bizi diğerlerinden ayıran ilineksel özel mizacımızı, irrasyonel bileşenlerimizi (*components*) çalışarak bilinçdışımızla bir diyaloga girebileceğimizi ileri sürmesine dikkat çeker. "İnsan yalnızca 'bilinçdışının' iki anlamı arasında açık bir ayırım yaparsa benim Freud'un düşüncesi diye önerdiğim şey akla yatkın hale gelecektir: (1) Bir veya birkaç tane iyi dile getirilmiş inanç ve arzu sistemlerinin, normal yetişkinlerin bilinçli inanç ve arzuları kadar karmaşık, incelikli ve kendi içinde tutarlılığı olan sistemlerin yerine kullanıldığı anlamı; (2) dile getirilmemiş içgüdüsel enerjilerin kargaşası, tutarlılığın anlamsız olduğu bir 'libido rezervuarı' yerine kullanıldığı anlamı. İkinci anlamında bilinçdışı, 'tutkuların', ruhun aşağı parçasının, kötü, yanlış benliğin diğer adıdır sadece. Eğer bu libido rezervuarı anlamındaki bilinçdışı kavrayışı Freud'un bu terime verdiği tek anlam olmuş olsaydı, Freud'un çalışmaları bizim karakter geliştirme stratejilerimizi ve benlik imgemizi büyük oranda değişmemiş bir şekilde bırakacaktı. Freud'un bilinçdışı benliklerimizin dilsiz, karanlık, yalpalayan hayvanlar olmadığı, aksine bilinçli benliklerimizin entelektüel ortakları, bu benliklerin olası karşılıklı konuşma ortakları olduğu yolundaki iddiasıdır."⁹ Böylece Freud'un basitçe kör itkilerin ve rasyonel alanın beni türünden bir ikilik düşünmediği, bilinçdışını rasyonel bir diyalog ortağı olarak görerek insan ruhunu ikiye bölmek yerine, bunlardan birisini diğerinden daha az çılgın gördüğü ortaya çıkar. Bu ikisi arasındaki diyalog zenginleşmeyi sağlar.

Genel bir insan doğası tasarımı yerine merkezsiz (*centerless*) bir yapıyla karşı karşıyayızdır. Hiçbirinin diğerinin 'doğrusu' olmadığı, geleneksel hiyerarşik benlik tasarımı yıkan bir parçalı, merkezsiz benlik fikri... Ne Romantizmin Tanrısal esinine izin veren, ne de insanı sadece ölümünün farkında olan bir hayvana indirgeyen bir yaklaşımdır bu. Nasıl dış dünyanın doğru betimlenmesinden vazgeçiyorsak,

8 a.g.e., 145.

9 a.g.e., 149.

benliğimizin de doğru bir tanımına ulaşma çabamızdan vazgeçeriz. Kendi geçmişimiz hakkında yeni betimlemeler yapabilmemiz, yeni anlatılar geliştirebilmemiz ironik, oyuncu, özgür bir yaklaşımla söz dağarcıkları bulmamız bu diyalogla mümkün olur.

Rorty'e göre, Freud'un benliğimizin ahlakını yeniden icat ettiği şöyle özetlenebilir.

1. Vicdanı, ruhun tikelleri genellemelerle karşılaştırması olarak değil, genellikle çarpıtılmış çok özel olayların hafızası olarak kabul eder.
2. Yaşamın her parçasını, her insan etkinliğini aynı terimlerle ele alır; bu da mekanik ve özgür eylem ayırımının zıtlığını ortadan kaldırır.
3. Psiko-analiz, yalnızca kendimizi daha açık olarak görmenin ya da anlamının bir aracı değil, kendimizde istenilen, arzulanın değişimler yaratma araçlarından bir tanesidir.
4. Kendimizi daha iyi çalışabilecek makineler gibi düşünebilmemizin kullanışlı bir yolunu sunar.
5. Entelektüellerin sözcük dağarcıklarını aynalar olarak değil, aletler olarak ele almalarındaki artan becerileri onun en büyük mirasıdır. Bir defa doğası keşfedildiğinde doğanın bize ne yapmamız gerektiğini söyleyeceği Grek fikrini yok eder. Rastlantısal karşılaşmalarla yetinerek, dinsel ve felsefi geleneklerin devre dışı bırakmaya çalıştıkları belirsizliklere tahammül etmemizi sağlar.¹⁰

Bu yaklaşım bizi, mekanik bir yapıda olan varlıkta mekanik olmayan Kartezyen bir delik (*a hole in being*) aramaktan, doğru benliğimizi ararken yaşamımız boyunca yaptığımız saçmalıkları, zalimlikleri dışlamaktan kurtarır. Amaç, istek, tutku ve akıl 'fakültelerimiz' arasında seçim yapmaktan, 'Niçin umut etmeliyim?' 'Neden başkalarını bir araç olarak görmemeliyim?' türünden sorulara yanıt aramaktan vazgeçip, kendimizi 'Eğer şunu değil de bunu yaparsam, ilerde kendime ne türden

---

10 a.g.e., 157-8.

bir hikaye anlatırım?’ türünden sorularla sınırlandırırız. İşkencecinin ruhunun derinliklerinde başvurulacak daha yüce bir otorite (rasyonellik) aramaktan vazgeçeriz.¹¹ Rorty, metafizikçilerin kendisini irrasyonalist ve *emotivist* (hissiyatçı) olarak yargılayıp, mahkum edeceklerinin farkındadır

Fakülteler arası seçim, yerini bağdaşmaz inanç ve arzu sistemleri olan bir kişilikler çoğulluğunun diyalogu fikrine bırakır. Bu durumda geriye insana ne kalır? Herkese uyacak tutarlı bir benlik imgesi (*self-image*) bulmaya çalışmak yerine, kendimize uygun bir benlik imgesi uydurmak ve onu davranışlarımızı düzeltmek için kullanmak.

Gerçek benlik-sahte benlik ayrımını, gerçek insanlar-sahte insanlar arasındaki ayrım hakkında düşündüğümüzde ortaya tuhaf bir durum çıkar. “*İnsan Hakları, Rasyonellik ve Hassasiyet*” adlı makalesinde Rorty, Müslümanlara zulüm eden Sırların onları insan olarak görmeyişleriyle, zengin demokrasilerde, güven içinde yaşayanların, onların Müslümanlara karşı hissettikleri bu duyguyu, Sırlara karşı hissedişlerindeki (bunu yapanlar insan olamaz!) garipliğe dikkat çeker.¹² Olanı biteni görmemek için eylemin öznesini ortadan kaldırmak! Zencilere, kadınlara ve çocuklara karşı tavırlarımızda da bu anlayış sürmektedir. ‘Gereken’ eğitim verildiğinde herkesin bizim gibi davranacağını düşünmemiz hep gerçek benlik, gerçek insanlık anlayışının dayandığı rasyonel zemin fikrinden güç alır.

Kendimizi biçimlendirme (*self-shaping*) yollarından birisi, Platon, Aquinas ve Kant gibilerin sandığı gibi ahlâki bilgiye erişmekle değil, acıklı, duygusal hikayeler dinlememizle olur.¹³ Aslında ‘ne olduğumuzu’ ya da hepimizin paylaştığı ortak şeyin ne olduğunu sormaktan vazgeçerek, karmaşık hayvanlar olarak ne olabileceğimizi, neler yapabileceğimizi sorarız. Duygusal eğitim (*sentimental education*) epistemolojik bir argümantasyondan daha faydalıdır.

Cinsel ayrımcılık yapanları, ırkçıları, köktendincileri birtakım

11 a.g.e., 162.

12 Richard Rorty, ‘Human Rights, Rationality, And Sentimentality’, *Truth and Progress* içinde, Vol:3, (New York: Cambridge University Press, 1998), 167-8.

13 a.g.e., 172.

önyargılara sahip, irrasyonel insanlar olarak görmek yerine (ki onlara bu önyargılarının temelsiz olduğunu göstermek çoğu zaman hiçbir şeye yaramaz) onları yetiştirme koşulları bakımından bizim kadar şanslı olmayan insanlar olarak görmemiz daha doğru olur. Onlar yoksun insanlardır; hakikatten ya da ahlâki bilgiden değil, güvenlik ve sempatiden yoksun insanlar.¹⁴

“Pragmatistler, her şeyi tamamen ilişkisel görerek, görüntüyle hakikat arasındaki zıtlıktan kurtulmaya çalışırlar.”¹⁵ Koşulsuz olduğu iddia edilen her şeyden kuşku duyabiliriz. A’nın olanaklılık koşulu olan B’nin aynı zamanda onun olanaksızlık koşulu da olduğunu söylemenin (Derrida), aynı anda hem A hem de B olan hiçbir şey olmamasına rağmen, A sözcüğünü B’yi kullanmadan dile getirmenin olanaksız olduğunu söylemekten başka bir şey olmadığını ileri sürerek¹⁶, felsefesinde bir hareket etmeyen hareket ettirici imasına bile yer olmadığını vurgular Rorty. Geleneksel ahlâk felsefesi, başkaları için herhangi bir kaygı duymayan, soğuk bir psikopat olarak kontrol altına alınması gereken ilişkisiz (*nonrelational*) bir benlik mitini yaratmış, kişinin bu kör, bencil, saldırgan doğasını zaptetmenin yolunu da, onu tepede duran, hiçbir rastlantısallığa yer vermeyen bir yükümlülük altına sokmakta bulmuştur.

Rorty, Darwin ve Freud sonrası düşüncenin, Grek insan tasarımını yerinden ettiğini bilerek, evrenin merkezinden çıkan insanın önüne koyduğu pratik hedeflere ilerleyebilmesini¹⁷ hemcinsleriyle ortak,

14 a.g.e., 180.

15 Richard Rorty, ‘Ethics Without Principles’, *Philosophy and Social Hope* içinde, (New York: Penguin Books, 1999), 72.

16 Richard Rorty, *Yapıbozum ve Pragmatizm*, Critchley, Derrida, Laclau, Rorty, Der. C. Mouffe, çev. Tuncay Birkan, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1998), 32-3.

17 Guignon ve Hiley, Rorty’nin, temelcilik karşıtı (*anti-foundationalist*) görüşlerinin sonuna dek giderek Aydınlanmanın kişinin mahrem mükemmelleşme çabasıyla, kamusal iyilik arasında kurmaya çalıştığı bağı, reddetme cesareti gösterdiğini belirtirler. Rorty, liberal toplumun ideallerini, onların geleneksel dayanaklarını ortadan kaldırarak (bu anlamda ödenmesi gereken bedeli ödeyerek) kararlılıkla savunmayı istemektedir. Bkz. Charles B. Guignon ve David R. Hiley, ‘Biting the Bullet: Rorty on Private and Public Morality’, *Reading Rorty* içinde, Edited by Alan Malachowski, (Blackwell, 1990), 343-4.

değişmez özellikler aramak yerine, farklılıkları, onların zamansal olduğunu unutmayarak birlikte yaşanabilir bir hale dönüştürülmesinde görmektedir. Öznenin, hakikatin kaynağı olmaktan çıkması, onu hedefler koyup, bu hedefleri gerçekleştirmesinin yollarını aramaktan alıkoymaz; aksine özne tutarlı, homojen bir bütün olmaksızın kendi içinde parçalı yapısıyla, kendi içindeki 'aynılığında' bile bir diyalog, yaratım imkanı taşır bilinçdışı sayesinde. Yirminci yüzyılda felsefenin artık yabancı olmadığı bu olumsal özne kurgusu, bir tür etiğin¹⁸ öne çıktığı şu son dönemde, günlük dilde ve politikada pek de etkili görünmemektedir. Sanırız dilin, benliğin ve cemaatin olumsuzluğu özneye eskisinden daha çok yapabilirliği (sorumluluğu değil!) herhangi büyük harfli bir hakikatin adına olmaksızın vermektedir. Tarihsel bir zorunluluktan güç ya da onay alamayan özne, zalimlik karşısında dayanışma içine girme yollarını arayabileceği gibi, zalimliğin saflarına da geçebilecektir. Onu birincisine ikna etmenin maddi koşullarını oluşturup, bu çabaya girmeye sevk edecek yeni söz dağarları icat etmek, hayvanlardan bilme kapasitesiyle değil, daha karmaşık olması ve başkası için kaygı duyabilmesiyle ayrılan insan için, yükselmekte olan etik özne tasarımına karşı makul bir stratejisi olabilir.

KAYNAKÇA

CAYGİLL, Howard. *A Kant Dictionary*, Blackwell Publishers, 1995.

CHARLES B. Guignon ve David R. Hiley. 'Biting the Bullet: Rorty on Private and Public Morality' *Reading Rorty* içinde, Edited by Alan Malachowski, Blackwell, 1990.

RORTY, Richard. *Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma*, Çeviren Mehmet Küçük, Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

———. 'Ethics Without Principles' *Philosophy and Social Hope* içinde, New York: Penguin Books, 1999.

———. 'Freud and Moral Reflection' *Essays on Heidegger and Others Vol:2* içinde, New York: Cambridge University Press, 1991.

---

¹⁸ Bu etik, Hegel'den çok Kant'ın etiğidir.

- . ‘Human Rights, Rationality, And Sentimentality’, *Truth and Progress* içinde, Vol:3, New York: Cambridge University Press,1998.
- . *Yapıbozum ve Pragmatizm*, Simon Critchley, Jacques Derrida, Ernesto Laclau, Richard Rorty, Derleyen Chantal Mouffe, Çeviren Tuncay Birkan, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1998.